

Список використаних джерел:

1. Батанов О.В. Муніципалізм у системі сучасного українського конституціоналізму : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 352 с.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. (ратифікована Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР). Офіційний вісник України. 1997. № 29. Ст. 22.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
5. Шаповал В. Конституціоналізм: сучасний стан і перспективи розвитку. Право України. 2019. № 7. С. 20–33.
6. Ющик О. І. Конституційна ідентичність: методологія та практика конституційного права. Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 5. С. 45–56.

Бойченко Іван Васильович,
старший викладач кафедри
конституційного права Навчально-
наукового інституту права та психології,
Національної академії внутрішніх справ
доктор філософії в галузі права, адвокат,
заслужений юрист України

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД

Ефективний захист конституційних прав і свобод людини, а також функціонування України як демократичної та правової держави, в якій саме права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави та її органів, неможливо забезпечити без постійної діяльності Конституційного Суду України.

Особливо важливим є гарантування безперервного функціонування єдиного органу конституційної юрисдикції в умовах воєнного стану, із його подіями та викликами, де наявність ефективного конституційного контролю є як засобом захисту конституційних прав і свобод громадян від можливих обмежень, так і формою реагування на загрози конституційному ладу, суверенітету чи незалежності самої держави.

Водночас існуюча на сьогодні ситуація із фактичним припиненням діяльності Конституційного Суду України вкотре актуалізує проблему пошуку шляхів для забезпечення безперервності та ефективності його роботи.

Починаючи з 27 січня 2025 року, у зв'язку із закінченням 9-річного строку перебування на посаді 3 суддів Конституційного Суду України (В.Кривенка,

В.Мойсика та В.Колісника), склад цього органу вчергове зменшився і замість передбачених Основним Законом України 18 суддів, на сьогодні у його складі працюють лише 11 суддів, 6 з яких входять до складу Першого сенату та 5 – до складу Другого сенату Конституційного Суду України.

Таке скорочення кількісного складу Конституційного Суду України, у поєднанні із вимогами Закону України «Про Конституційний Суд України», фактично блокувало роботу цього органу.

Так, частина 2 статті 66 Закону України «Про Конституційний Суд України» передбачає, що засідання Великої палати є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 12 суддів Конституційного Суду. Аналогічним чином, щодо функціонування сенатів положеннями частини 1 статті 36 та частини 2 статті 67 Закону закріплено, що якщо кількість суддів Конституційного Суду є меншою за 18, то Сенат, його засідання та пленарні засідання є повноважним за умови участі в ньому щонайменше 6 суддів Конституційного Суду України [1].

Однак і така законодавча можливість для функціонування хоча б Першого сенату Конституційного Суду України, до якого на сьогодні входять 6 суддів Конституційного Суду України, нівелюється загальними положеннями статті 10 Закону, яка передбачає, що Конституційний Суд України є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів [1].

Ситуація щодо неможливості Конституційного Суду України упродовж декількох місяців здійснювати свої функції та повноваження погіршується додатково через існуючу тривалість процедури добору нових суддів та з огляду на бездіяльність уповноважених суб'єктів щодо їх обрання (призначення).

Проблема припинення діяльності Конституційного Суду України через відсутність достатньої кількості суддів у його складі не є новою та подібне питання вже виникало у 2005-2006 роках, однак жодних істотних змін у цьому напрямку не було зроблено, незважаючи на конституційну реформу правосуддя у 2016 році, яка стосувалася в тому числі і єдиного органу конституційної юрисдикції.

Подолання окресленої вищої проблеми та забезпечення безперервного функціонування Конституційного Суду України може здійснюватися, зокрема, шляхом врегулювання питання продовження строку повноважень суддів Конституційного Суду України до моменту призначення (обрання) їх наступника.

Такий варіант прямо передбачено у законодавчих актах іноземних держав, які регулюють діяльність їхніх конституційних судів.

Зокрема, у параграфі 4 Закону про Федеральний конституційний суд Німеччини закріплено, що після закінчення строку повноважень судді продовжують виконувати свої обов'язки до призначення їх наступників [9].

Стаття 17 Закону про Конституційний Суд Іспанії передбачає, що судді Конституційного Суду залишаються на посадах до вступу на посаду їхніх наступників [5].

У статті 21 Закону про Конституційний Суд Португалії вказано, що судді Конституційного Суду призначаються на 9 років, рахуючи з дати вступу на посаду і їхні обов'язки припиняються з моменту вступу на посаду судді, призначеного на відповідну вакансію [6].

Пункт 3 статті 11 Закону про Конституційний Суд Латвії містить положення, що якщо Сейм не затвердив іншого суддю на заміну судді Конституційного Суду, строк повноважень якого припинився у зв'язку із закінченням строку повноважень або досягнення граничного віку, то строк повноважень такого судді Конституційного Суду вважається продовженим до моменту, коли Сейм затвердить іншого суддю на його місце та він складе присягу судді [10].

Стаття 4 Закону про Конституційний Суд Литви зазначає, що у випадках, коли новий суддя не призначений у встановлений цим законом строк, то до моменту призначення та складення ним присяги, його повноваження продовжує виконувати суддя, строк повноважень якого завершився [8].

Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) також неодноразово наголошувала на можливості забезпечення безперервності роботи конституційних судів у такий спосіб.

Зокрема, у Висновку CDL-INF (2001)002 щодо закону про Конституційний Суд Хорватії зазначається, що законом має бути запроваджена процедура, яка дозволяє діючому судді продовжити свою роботу до призначення його наступника [12].

У Висновку CDL-AD (2006)017 щодо змін до закону про Конституційний Суд Вірменії Венеційська Комісія зауважила, що у деяких країнах вакантні місця у конституційному суді не були вчасно заповнені з політичних причин, що в деяких випадках призвело до того, що суд не зміг засідати через відсутність кворуму. Для гарантування безперебійного функціонування Конституційного Суду його члени повинні продовжувати виконання своїх функцій до призначення їхнього наступника [13].

У Висновку CDL-AD (2007)036 щодо проекту змін до закону про Конституційний Суд Азербайджану Венеційська Комісія привітала запровадження положень щодо можливості судді конституційного суду залишитися на посаді після закінчення терміну повноважень чи досягнення граничного віку, доки на його місце не буде призначено нового суддю, оскільки це дозволить забезпечити безперебійність його роботи [14].

У Висновку CDL-AD (2008)030 щодо проекту змін до закону про Конституційний Суд Чорногорії зазначається, що важливо забезпечити, щоб після закінчення терміну повноважень судді конституційного суду посада не залишалася вакантною протягом тривалого періоду. У кількох країнах Європи парламент дуже запізнився з призначенням нових судді, а в одному випадку конституційний суд не працював понад півтори роки, оскільки кількість судді, що залишилася, впала нижче кворуму. Тому важливо передбачити у законі, що судді залишаються на посадах, доки їхніх наступник не обійме посаду [15].

Потрібно зазначити, що спроби запровадження подібних пропозицій мали місце і в Україні.

Зокрема, у статті 16 проекту Закону про Конституційний Суд України (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) пропонувалося закріпити положення про те, що якщо кількісний склад Суду стає меншим від того, що забезпечує його повноважність, унаслідок закінчення строку повноважень судді Конституційного Суду або досягнення ним граничного віку перебування на посаді, то такий суддя продовжує перебувати на посаді до дня призначення нового судді, але не більше трьох місяців [3].

Також проектом Закону про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а від 04.07.2013 р.) пропонувалося внести зміни до статті 126 Основного Закону України, якими передбачалося, що повноваження судді Конституційного Суду України припиняються також у разі закінчення строку, на який його призначено, але не раніше дня набуття повноважень судді Конституційного Суду України особою, яка призначена замість нього [4].

Варіант саме конституційних змін для продовження строку повноважень судді Конституційного Суду України видається більш правильним з огляду на питання можливості продовження конституційних строків повноважень будь-якого органу.

За загальним правилом, винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією, а не іншими нормативними актами (Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі К.Г.Устименка) [2], а відтак і винятки із таких безумовних підстав для припинення повноважень суддів Конституційного Суду України як закінчення строку повноважень чи досягнення сімдесяти років (частина перша статті 149-1 Основного Закону України) також мають передбачатися безпосередньо в Конституції України, а не Законі України «Про Конституційний Суд України».

Важливим у цьому плані є, зокрема, досвід регулювання цього питання у Болгарії.

Положеннями статті 5 Закону про Конституційний Суд Болгарії передбачалося, що судді Конституційного Суду продовжують виконувати свої функції до вступу на посаду їхніх наступників [7].

Разом з тим, рішенням Конституційного Суду Болгарії № 1 від 7 березня 2006 року відповідне положення національного закону визнано неконституційним. Як зауважив Конституційний Суд Болгарії, відповідно до статті 147 Конституції судді Конституційного Суду обираються на 9 років, без права на другий строк. Метою цього строку є обмеження здійснення повноважень суддів у цих межах. Цій меті підпорядковане також положення пункту 1 частини 1 статті 148 Конституції, де закінчення дев'ятирічного строку зазначено першим серед підстав припинення повноважень судді Конституційного Суду. Через імперативний характер цього строку можливість його продовження Конституцією не передбачена [11].

Враховуючи подібність правових конструкцій, які закріплені у Конституції України та Конституції Болгарії, а також підходи Конституційного Суду України щодо обчислення строків перебування на посаді (наприклад, Рішення від 25 грудня 2003 року № 22-рп/2003, Рішення

від 15 травня 2014 року № 5-рп/2014) доцільно врегулювати питання продовження строку повноважень суддів Конституційного Суду України до моменту призначення (обрання) їх наступника саме на рівні Основного Закону України.

Такий підхід у сукупності з іншими заходами дозволить забезпечити безперервне функціонування Конституційного Суду України та виконання ним своїх завдань і функцій щодо забезпечення верховенства конституційних норм та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г.Устименка). База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Text>
3. Проект Закону про Конституційний Суд України (реєстр. № 5336-1 від 17.11.2016 р.) База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542
4. Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а від 04.07.2013 р.) База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2522%E0&skl=8
5. Закон про Конституційний Суд Королівства Іспанія від 3 жовтня 1979 року із наступними змінами. URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>
6. Закон про Конституційний Суд Португальської Республіки від 15 листопада 1982 року із наступними змінами. URL: <https://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/tclaw.html>
7. Закон про Конституційний Суд Республіки Болгарія від 17 липня 1991 року із наступними змінами. URL: <https://www.constcourt.bg/en/legal-info-96>
8. Закон про Конституційний Суд Литовської Республіки від 3 лютого 1993 року із наступними змінами. URL: <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>
9. Закон про Федеральний конституційний суд Федеративної Республіки Німеччина від 11 серпня 1993 року із наступними змінами. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>
10. Закон про Конституційний Суд Латвійської Республіки від 5 червня 1996 року із наступними змінами. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/63354-constitutional-court-law>
11. Рішення Конституційного Суду Республіки Болгарія від 7 березня 2006 року № 1. URL: <https://www.constcourt.bg/bg/act-1956>

12. Висновок Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської Комісії) CDL-INF(2001)002-е від 22 січня 2001 року щодо закону про Конституційний Суд Республіки Хорватія. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF\(2001\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-INF(2001)002-e)
13. Висновок Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської Комісії) CDL-AD(2006)017-е від 22 червня 2006 року щодо змін до закону про Конституційний Суд Вірменії. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2006\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2006)017-e)
14. Висновок Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської Комісії) CDL-AD(2007)036 від 26 жовтня 2007 року щодо проекту змін до закону про Конституційний Суд Азербайджану. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)036-e)
15. Висновок Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційської Комісії) CDL-AD(2008)030-е від 24 жовтня 2008 року щодо проекту закону про Конституційний Суд Чорногорії. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2008\)030-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2008)030-e)

Бриль Дар'я Павлівна,

здобувачка ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Верховенство права – фундаментальний принцип, закріплений в ст.8 Конституції України, який полягає в визнанні найвищої юридичної сили Конституції та проголошує обов'язковість відповідності до неї всім законам та іншим нормативно-правовим актам держави. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1]. Беручи до уваги євроінтеграційний курс України, даний принцип має суттєве значення та вплив на майбутню можливість України